

„Földi angyalok és mennyei emberek”

Tűnődések spiritualitásról, lelkészi identitásról és a szerzetesi életéről

■ PERCZE SÁNDOR

Evangelikus Hittudományi Egyetem
adjunktus
E-mail: sandor.percze@lutheran.hu

DOI: 10.61894/LP.2025.100.4.1

- Az utóbbi évek gyakorlati teológiai reflexióiban egyre több szó esik a lelkészi szolgálatról, a lelkészek sokféle megterheltségéről, a kiegész veszélyének okairól és problémáiról, valamint e hivatás lehetséges paradigmáiról. Feltűnő, hogy a tudományos gondolkodás alapvetően funkciója felől ragadja meg és definiálja a hivatást. Az egyházi közgondolkodás és gyakorlat teljes mértékben követi ezt a mintát: a lelkész az, amit tennie kell. Ez a tanulmány arra tesz kísérletet, hogy a lelkészi hivatásról ne az egyházi funkciók, hanem a spiritualitás dimenziójában gondolkodjon. Az értelmezés kereteit a sivatagi atyák öndefiníciói és megnyilatkozásai adják, akikre az Istennel való együttélés úttörőiként tekint a keresztény lelkiség történet.

Kulcsszavak: lelkészi hivatás / lelkészi eskü / spiritualitás / kiegész / sivatagi atyák

„Lin-csi kolostorába egy nap vendég érkezett. A városból jött, Mingnek hívták, öregember volt, és nem ismerte senki sem. Így szólt Lin-csihez az öreg Ming.

– Apát! Azért jöttem, mert nincs hitem. Voltam katona, harcoltam messi hegyekben, voltam kereskedő, hajóztam távoli tájakon, voltam tisztviselő nagyurak házában. Volt vagyonom, családom, tisztességben éltem mindenkor. Mégsem nyughattam sehol. Immár vége felé jár az életem, de a nyugalmam most sem lelem. Nincs hitem. Kérlek, Mester, taníts hát! Segíts rajtam!

– Ez a ruha, barátom, ez az én hitem – szólalt meg hosszabb szünet után Lin-csi, s szerzetesi öltözkérete mutatott. – Ez az étkezőtál, barátom, az én ruhába bújtatott testem. Itt egy köntös, itt egy tál, vigyed! – mondta az apát, s az öreg elé tette a köntöst és a tálkát. Az öreg megpróbálta fölemelni a köntöst, de olyan nehéznek bizonyult, mint egy hegy. Épp így járt a tálkával is.

– Mester! Én a Tanításért jöttem, nem köntösért, tálkáért! – szól, fölhangyva az erőlködéssel. – Taníts hát!

– Mondd, jó öreg! Ki vagy te egyáltalán? – kérdezett újabb hosszú csend után az apát.

– Ming vagyok a városból, tudod jól. Az imént tártam fel előttem az életem.

– Nem hinném, hogy te Ming lennél valóban. És azt sem, hogy a városból jöttél. Ki vagy te? Mondd meg hát!

– Ming vagyok, apát. Hiszen mondtam már – szól az öreg elbizonytalanodva, kis töprengés után.

– Ne ragaszkodj a nevedhez, ha azt se tudod, ki vagy egyáltalán! – kiáltott rá Lin-csi akkorát, hogy majd összedőlt a ház. Az öreg megadta magát.

»Lehet, hogy nem is Ming vagyok? Lehet, hogy nem is voltam Ming soha? Mit akartam én Mingtől

e hosszú életen át? Mindig csak tőle, pedig nem is ismertem igazán. Nyughatatlan volt, s boldogtalan, vigaszt semmiben sem talált. Ennyit tudok róla, semmi mást» – gondolt vissza életére az öreg, majd váratlanul leborult Lin-csi elé.

– Köszönöm, apát! Megvilágosítottad elmémet, s megszabadítottál Mingtől! Ming csak katona volt, kereskedő, gazdag tisztviselő. Otthon ostoba rokon, maga körül tévelygő vénség. Én meg éltem az ő életét. Pedig magam vagyok a szépség, a végtelenség, a teljesség! – szólt a vén Ming, majd könnyedén felkapta tálkáját és köntösét. Örömeiben végigszökdécselte Lin-csi apát kolostorát, a Huo-to folyó partján.” (SÁRI 2017, 49–50. o.)

Idegen prófécia

Az öreg Ming története a lelkeszi hivatásról való töprengéseim során olyan lett számomra, mint egy „idegen prófécia”. Ez a kifejezés a neves katolikus teológus, Romano Guardini (1885–1968) nyomán vált használatossá német nyelvterületen a protestáns teológiai gondolkodásban.¹ Ő ugyanis a költészetben fedezett fel olyan gondolatokat, melyek egyháza számára kívülről érkező prófétikus üzenetet hordoztak. A *Lexikon für Theologie und Kirche* szerint Guardini a modern világ számára meghatározó „profán” koncepciókat (pl. pszichoanalízis) és mozgalmakat (pl. egyenjogúság) apologetikai reflexből nem ítéli ateista vagy nem keresztény tartalmaknak. Sokkal inkább Isten megtérésre való hívását [...] látja az idegen próféciaiban, amely arra „provokálja” a keresztényeket és az egyházakat, hogy szakadjanak el a minden újjal szembeni bűnös vakságuktól, ami a régivel való kritikátlan azonosulásukból fakad, és nyíljon rá újra a szemük arra, amit elveszítettek, amihez hűtlenné váltak (METTE 1995, 127–128. o.). Az idegen prófécia tehát olyasmire mutat rá Isten jeleként és szándékából, ami nagyon is a miénk. Az öreg Ming története ilyen üzenet – amennyiben nem fellengzősen legyintünk a keleti vallásokra, hanem alázattal elfogadjuk, hogy Isten a számunkra „idegenen” keresztül is szólhat hozzánk, és üzenhet valami nagyon igazat. Ahogy a zsoltáros is vall erről: „*Hatalmas tetteit megismertette népével, hogy nekik adja a pogányok örökségét.*” (Zsolt 111,6; Simon T. László ford.)

A cselekményt nézve egy egzisztenciális problémával küzdő hétköznapi ember kopogtat segítséget kérve a szerzetesi kolostor kapuján. Röviden elmondja élettörténetét, azt, hogy mivel foglalkozott elmúlt évei során. A felkínált segítséggel azonban nem tud mit kezdeni. A tanács emészthetetlen, érthetetlen a számára. A tál és a köntös nehéznek bizonyul, akár egy hegy. Kiderül: ő nem változást akar az életében, hanem csak egy tanításért jött. Olyan új gondolatokért, amelyek megnyugvást hoznak neki, és amelyek mentén nyugodtan élheti tovább az életét, kicsit jobban érezve magát. Az apát-ról ebben a helyzetben kiderül, hogy kitűnő emberismerő. Egy olyan alapvető kérdést szegez Mingnek, amelyet a hétköznapiakban egyáltalán nem tesz fel magának az ember: Ki vagy te? Az öreg erre rutinosan sorolni kezdi, mi a neve, mi mindent csinált az életben, merre járt. Olyan erős védelmi falak ezek a hétköznapi szerepek, melyek csak az apát második ostromára kezdenek meginogni. Végül Ming rálát önmagára, szerepei célt tévesztettségére, s arra, hogy lényge legmélyén nem az, akinek hitte magát. Boldogság tölti el, és új irányt vesz az élete.

¹ Elsősorban a szépirodalom és a teológia párbeszédének mezsgyéjén lett használatos ez a fogalom. Guardini nyomán sokan tekintettek a költőkre úgy, mint akik Isten üzenetét közvetítik egy egyháztól elidegenedett világban. Georg Langenhorst joggal utal a kifejezés kritikájaként arra a tényre, hogy a „prófétának való titulálás” könnyen „azonnali bekebelezéssé” válhat. Vö. LANGENHORST 2004, 94. o.

A következőkben ezt a történetet hívom segítségül a lelkészi hivatás alapvető kérdéseinek tisztázásához.

„Nincs hitem” – Krízisről és kiégettségről

Sötét felhők gyülekeznek manapság a lelkészi hivatás egén. A szolgálatról és szolgáltóról megjelenő sok-sok pasztorálteológiai reflexió és a hivatás gyakorlásával kapcsolatos rengeteg kérdésfeltevés azt mutatja: a lelkészi hivatás krízisben van.² Gond van a feladatok mennyiségével, az idő beosztásának lehetetlenségével, a szolgáltók romló egészségével, a hétköznapiak tengernyi feszültségével és a háttérben gyakran a magánélettel. A krízisnek tehát sokféle arca van. Meglátásom szerint változatos formában tör a felszínre, és mutatja meg magát. Az a sokféle teher, amellyel a lelkész kimondva-kimondatlanul birkózik, véleményem szerint belesűríthető az öreg Ming tömör öndiagnózisába: „Nincs hitem.” Vagyis a hivatás gyakorlása során megélt és felmerülő krízisek negatívan hatnak viszsza az istenkapcsolatra. A szolgálat terhei közt megkopik, elveszik, eltorzul az elhivatottnak az a lelkesedése, amely az út kezdetén még megvolt. Erről számol be Ehrenfried SCHULZ is, amikor egy, a hivatását feladó lelkésztől beszél. Ilyen eset a tanulmánya írásának idején (1990) még külföldön is inkább szokatlannak számított, mára azonban itthon is keserű valósággá lett:

„Egy pap, akivel évek óta barátságban vagyok, és aki röviddel az ezüstmisék jubileuma előtt áll, nemrégiben arról beszélt nekem, hogy egy egyetemi társa huszonnégy év szolgálat után feladta hivatalát. Az ok: ez a pap hivatása hétköznapijaiban elvesztette hitét. Akik ismerték, döbbenet fogadták a hírt, hiszen nyitott, elkötelezett és szeretetre méltó lelkészként ismerték meg őt.” (SCHULZ 1990, 265. o.)

A lelkészi hivatás kríziseit elsősorban angolszász területen kutatják nagyon intenzíven és sokféle szempontból. Magyarországon 2022-ben Járay Márton végzett felmérést az evangélikus lelkészi kar lelki és fizikai egészségi állapotáról, melyben 148 lelkész (a megkérdezettek fele) válaszolt a feltett kérdésekre. 66,2 százalék érzett fáradtságot és energiahíányt, több mint 40 százalék panaszkodott fejf-, illetve derék- vagy hátfájásra, és 33,8 százalék jelzett alvási problémákat. Az elégedettségükkel kapcsolatos kérdésekre adott válaszaikból az derül ki, hogy lelki életüket egy 10-es skálán mérve csupán 6,67-ra értékelték, teológiai fejlődésüket pedig 6,44-re.³ Ezek a számok összecsengenek a nemzetközi kutatások eredményeivel, melyekből megállapítható: „A lelkészek fizikai és lelki egészségük alapján egyaránt a veszélyeztetett foglalkoztatási csoporthoz tartoznak.” (JÁRAY 2023, 33. o.)

A lelkészi hivatás – akárcsak a többi segítő szakma – veszélyeztetettségét a „krónikus kifáradás” (VERSEGI 2017, 13. o.), más néven kiégés (burnout) jelenti. A kutatók egyetértenek abban, hogy a kiégést alapvetően két forrás táplálja: a „végtelen idealizmus” és a környezet felé való „bizonyítási kényszer” (HÉZSER 2001, 85. o.). Ezek hatására és a környezet ösztönzésére állandóan egy olyan túlhajszoltság, mely a „belvilággal való kapcsolat” megszűnéséhez, idegen kifejezéssel deperszonalizáció-

² Lásd pl. a *Sárospataki Füzetek* 2023/1. számát, mely szinte teljes terjedelmében erre a kérdéskörre fókuszál.

³ Még nem publikált és validált adatok Járay Márton szíves közlése alapján. A számokról érdemes tudni, hogy a segítő foglalkozások jellemzően „fölel pontoznak”, azaz jobb/magasabb értéket adnak meg, mint ami tényleges állapotuknak megfelel.

hoz (uo. 88. o.), megbetegedéshez, végül depresszióhoz vezet. Ilyen mélységekből fakadnak az ehhez hasonló, keserű vallomások: nincs hitem.

„Voltam katona...” – Szerepek és funkciók hálójában

A történetbeli Ming önkéntelenül kezd mesélni magáról az apátnak. De nem arról, ami foglalkoztatja, amiben örömet leli, hanem arról, mi mindent csinált eddigi életében. Feladatainak és tevékenységeinek lélegzetvétel nélküli felsorolása kísértetiesen egybecseng azokkal a pasztorálteológiai írásokkal, melyek az elmúlt ötven évben a lelkészi feladatokat vették sorra. Feltűnő bennük, hogy a lelkész identitását feladatainak definiálásával akarták meghatározni ezen mottó szerint: a lelkész az, amit tennie kell.

Manfred Josuttis ebből a szempontból két nagy paradigmát emel ki az egyházi-teológiai gondolkodásból. A reformáció nyomán a dialektikus teológia a *lelkészt mint tanút* állította középpontba, aki Keresztelő János mintájára prédikátorként meghirdeti az evangéliumot, elmondja az üdvtörténetet, rámutat a feltámadott Krisztusra, és „Krisztusnak az egyház és a világ feletti uralmát képviseli, és ennek megfelelő megbízatása van a társadalom felé” (JOSUTTIS 1996, 12. o.). Ez a szerep a lelkészt mint a tiszta tan őrzőjét definiálja, és ehhez a dogmatika nyelvezetét használja.

Az 1970-es évek németországi társadalmi változásai és az ezzel járó, egyházaktól való elidegenedés új paradigmát követeltek. A lelkész az emberi élet *segítője* lett (uo. 15. o.). Olyan valaki, aki támogatja a polgári kezdeményezéseket, a különböző béke- és ökológiai mozgalmakat. Ez a paradigma leginkább a lelkigondozói és támogató segítségnyújtásban valósult meg. Elméleti szinten olyan „humántudományok integrációjához vezetett a gyakorlati teológián keresztül” (uo.), mint a szociológia és a pszichológia. Ezek segítségével és módszereivel a lelkész olyan identitást alakított ki magában, amelyben „az emberi kapcsolatokat [...] a személyes hitelesség határozta meg” elsősorban. Josuttis hangsúlyozza, hogy a segítő modell olyan szolgálatot kínált a lelkészek számára, melyben érezhették a pasztorális munka iránti igényt (uo. 16. o.). „Segítők kellettek, mert a társadalomban megnőtt a segítségre utaltság.” (Uo. 17. o.) E modell kettős problémát hordoz magában. Egyrészt a lelkész-képzés szakmai megalapozottsága, hatékonysága messze elmarad a terápiás segítőkétől – ez a lelkészeknek kisebbségi komplexusra adhat okot –, másrészt megválaszolatlan marad a saját tevékenység speciális feladatának a meghatározása.

A lelkészi funkciók teológiai korszakokon átívelő változásait Volker Drehsennek sikerült egyetlen mondatban összesűrítenie:

„A felvilágosodás korában művelt népnevelő, a pietizmusban teljhatalmú lelkigondozó, az ébredési mozgalomban hazafias prédikátor, a liberális teológia idején intellektuális-jogalkotó tudós, a kultúr-protestantizmusban szociáletikai gyülekezetpedagógus, a dialektikus teológia korában teológus szakember és Isten igéjének hirdetője, a Német Keresztények idején népi egyházvezető, a háború utáni időszakban a kegyesség restauratív integrátora vagy innovatív egyházi akadémiaharcos, a hetvenes évek szociálliberális érájának demokratikus csapatvezetője, a nyolcvanas évek erkölcsi irányultságú polgári kezdeményezéseinek és szociális mozgalmainak elkötelezett szószólója, és a kilencvenes évekre hozzá lehetne fűzni, hogy a lelkész a különböző spirituális formákban jártas lelkigondozó és műsztagogikus főszereplő a protestantizmusban.” (DREHSEN 1998, 264. o.)

Az áttörést és a modern kori reflexió új irányvételét az a felismerés hozta, hogy a lelkész maga is a vallás (és nem feltétlenül csak az egyház intézményének) reprezentánsa. Hiszen „már nem a hivatal hordozza a személyt, hanem fordítva, a személynek kell viselnie a hivatalt” (KARLE 2020, 141. o.). Hitelességét a lelkész már rég nem az általa viselt hivataltól kapja – ezek az idők már elmúltak –, hanem „az egyéni vallásgyakorlat eleven megéléséből” (vö. RÖSSLER 1986, 141. o.).

Ezen szemlélet alapján a lelkészi szolgálat azokkal a hivatásokkal vethető össze leginkább, melyekben a hivatást gyakorló személyisége döntő szerepet játszik az adott foglalkozás végzésében. Így tekint Isolde KARLE német gyakorlati teológus a lelkészi munkára olyan hivatásként, „amelyben kulturálisan releváns tartalmakat individuálisan közvetítenek” (2020, 142. o.). Egyértelmű, hogy a gazdasági szférában az adott szakmát gyakorló személyiségének és világnézetének közel sincs akkora jelentősége a munka elvégzésében, mint egy orvosnak, tanárnak, színésznek vagy épp a lelkésznek. Egy szakmát vagy hivatást nem csupán az elvégzett munka hatékonysága vagy minősége tesz professzionálissá, hanem az, hogy „rendkívüli egzisztenciális és ezért kényes kérdésekkel (egészség, jog, vigasztalás/hit) foglalkozik” (uo. 143. o.).

„Ki vagy te egyáltalán?” – A spiritualitás elfelejtett dimenziója

A szerepeit és tevékenységeit vég nélkül soroló Minget és a magát szerepeivel azonosító lelkészt egy kérdés állíthatja meg igazán monoton önmaga körüli forgolódásában: „Ki vagy te valójában?” Ki vagy feladataidon, szerepeiden és mégoly fontosnak vélt funkcióidon túl? Ki vagy valójában, ha Isten előtt nézel önmagadra? Ezek a kérdések az önreflexión túl a spiritualitás világába hívják az öreg Minget – és a lelkészt.

Ugyanez Mózes kérdése is, amikor a pusztán túl, a Hóreb-hegynél találkozik Isten jelenvalóságával, aki az abszolút Vagyokként mutatkozik be neki és deklarálja magát (2Móz 3,1–5). Mire Mózes „eltakarta az arcát, mert félt rátekinteni az Istenre” (6b). Vagyis egész lényét és valóját rejtteni akarta az Örökkévaló elől. Miután elhangzik megbízatása népe kivezetésére az egyiptomi szolgaságból, ezt kérdezi: „*Ki vagyok én, hogy elmenjek a fáraóhoz, és kivezesse Egyiptomból Izrael fiait?*” (11) A Vagyok színe előtt megjelenik tehát a „ki vagyok én?” kérdése. Isten jelenlétében az ember rákérdez és ráébred új egzisztenciájára.

Csak ebben, az Isten jelenlétéből fakadó identitás dimenziójában érthetőek és értelmezhetőek Jézus „én vagyok” önkijelentései is az élet kenyeréről (Jn 6,35), a világ világosságáról (Jn 8,12), az ajtóról (Jn 10,9), a jó pásztorról (Jn 10,11), a feltámadásról és az életről (Jn 11,25). Jézus itt az Atyával megélt egységből definiálja magát.

Hogy az Isten jelenlétében megélt élet vagy az ő jelenlétéből fakadó identitás – az egyszerűség kedvéért így definiálom most a sokat emlegetett spiritualitásfogalmat – mennyire elfelejtett dimenziója a lelkészi szolgálatnak, azt mi sem mutatja jobban, mint a lelkészszentelés – protestáns kifejezéssel ordináció – esketési formulája. Az 1986-os Pröhle-féle *Agenda* liturgiai bevezetése tud ugyan arról, hogy „a lelkészavatás az evangélium szolgálatát *kizárólagos élethivatássá* teszi, amelynek elkötelezése kiterjed a lelkész *egész személyére és életének egész idejére*” (*Agenda*, 446. o. Kiemelések tölem – P. S.), az eskü szövegében azonban nem jelenik meg semmilyen módon, hogy a lelkész teljes valójával kapcsolódik (vö. JOSUTTIS 1982, 192. o.) Istenhez:

„Én, N. N., esküszöm az élő Istenre, aki Atya, Fiú, Szentlélek egy igaz Isten, hogy evangélikus lelkészi hivatásomnak teljes erőmmel és minden tehetséggel megfelelni igyekezem, az Úr Jézus Krisztus evangéliumát a teljes Szentírás szerint egyházunk hitvallásai értelmében tisztán és igazán hirdetem; a szentségeket Krisztus rendelése szerint helyesen szolgáltatom ki; a reám bízottakat hiven pásztorolom, és a lelkipásztori titkot megőrzöm; egyházunk törvényes rendjét megtartom és védelmezem; egyházunk építésén nemcsak szóval, hanem példás élettel és szolgáló szeretettel munkálkodom; egész lelkészi szolgálatomat odaadó hűséggel végzem Isten dicsőségére és embertársaim üdvösségére. Isten engem úgy segéljen. Ámen.” (*Agenda*, 450. o.)

Ez az esküformula a lelkész feladatai és funkciói közé szorítja. A szöveg spirituális szempontjából (az istenkapcsolat megélése) inkább tűnik az egyház szervezete felé tett hűségeskünek,⁴ mint a Jézus Krisztus iránti, életre szóló elköteleződés nyilvánításának.

Ha azt a kérdést tesszük fel, hogy kicsoda a lelkész szerepei és funkciói nélkül, nem nagyon marad más válasz, mint amit a legtöbben és nagy általánosságban megfogalmaznak és el is várnak e hivatás gyakorlójától: legyen *Isten embere*. Olyan valaki, aki egész életét, gondolatait és tetteit Isten jelenlétében, a vele való közösségben szeretné élni. Olyan valaki, aki ezt a megélt istenközelséget annak tapasztalataival együtt közvetíteni is tudja a keresztény testvérei felé. Ahogy Manfred JOSUTTIS is megfogalmazta víziójában az 1990-es évek végén: „A lelkészek és lelkésznek a jövőben vezetőik lesznek. Embereket kísérnek egy különös valóságba [...] a Szent rejtett és tiltott zónájába.” (JOSUTTIS 1996, 18. o.)

Miért ne lehetne az evangélikus lelkész – mindenféle hivatalnoki, menedzseri stb. szerep nélkül – egyszerűen csak lelkész? Abban az értelemben, ahogy a magyar nyelv⁵ ezt páratlan módon kifejezi: lel-kész. A *lel* szótag finnugor eredetű és lelket, lehetetet, szelet jelent. A lelkész olyan valaki, aki az isteni és emberi lélek dolgainak avatott ismerője, (hozzá)értője. Aki érti a lelket és megérti annak rezdüléseit. Nem pedig „világtalanok vak vezetője” (vö. Mt 15,14).

„Felkapta tálkáját és köntösét” – Szerzetesi életforma és lelkészi identitás

Az öreg Ming egy kolostorba kopogott be segítségért. Valamiért úgy gondolta, ott biztosan választ talál kérdéseire és megoldást lelki gondjaira. Jó helyen kopogtatott... A lelkész, aki hasonló cipőben jár, kopogtathatna a szerzetesség ajtaján... Első pillanatban biztosan nehéznek bizonyul a köntös és a tálka (a szerzetesi élet szikárságának és végtelen egyszerűségének szimbólumai), mint egy hegy. Protestáns szemmel idegen és szokatlan ez a világ. De talán pont az idegenség az – erre utaltam e cikk bevezetésében –, ami próféciaivá is válhat, és megmutathatja azt, amire nagy szükségünk van. Még-hozzá az Istenhez való kapcsolódás hétköznapiakban való egyszerű, természetes és eleven megélésére.

Az eddigiekben a keresztény spiritualitásról, az Isten jelenlétéből fakadó életről esett szó. Ennek forrása a pusztai remeték vagy sivatagi atyák világában ered. Ide szeretném tanácsért és identitásával kapcsolatos útmutatásért irányítani a lelkészt. Az Isten jelenlétében folytatott élet kialakításának,

⁴ Az *Evangélikus istentisztelet – Liturgikus könyv* 3. kötete kissé módosít az eskü szövegén, de csak a kötelesség és az egyházvezetőség iránti engedelmesség aspektusaival tágitja azt ki, hangsúlyozva a szolgatársi közösséget: „... evangélikus lelkészi hivatásomnak a szolgálók közösségében teljes erőmmel és minden tehetséggel megfelelni igyekezem. [...] Hivatali előljáróimnak készséggel és felelősséggel engedelmeskedem.” (21. o.)

⁵ A német *Pfarrer* szó gyökere a *Pfarre* főnév, mely a pap (szolgálati) területét, házát és hivatalát jelöli, és a latin *par(r)ochia* kifejezésből honosodott meg. Vö. <https://www.dwds.de/wb/Pfarrer>.

gyakorlásának és megtartásának ők a mesterei. A sivatagi atyák életfolytatásának titka – fogalmazza meg Manfred Seitz – „nem valamiféle ideál, amelyet utol kell érnie az embernek, hanem az apostoli értelemben vett példaadás (1Tim 1,16). [...] Így értelmezve [a szerzetesi élet] a mindenkinek szóló keresztény egzisztencia kirajzolódása.” (SEITZ 1994, 83. o.) Tehát tanácsaikat, példájukat nem szolgai módon kell lemásolni, hanem a Lélek szabadságában megszívlelni. Mai istenszolgákként nem az atyákat kell követni, hanem azt, amit az atyák követtek.

Az alábbiakban néhány olyan mondást szeretnék idézni, melyekből szépen kitűnik, mennyi közös pont van a szerzetesi és a lelkészi életforma között. Az első rögtön az Isten jelenlétében való szüntelen tartózkodásról és a Szentíráshoz való kötődésről szól:

„Egyszer megkérdezte valaki Antal abbát: »Mire ügyeljek, hogy Istennek tetsszek?« Az öreg így felelt: »Tartsd be, amit meghagyok neked: bárhová mész, mindig Isten legyen szemed előtt; bármit tegyél vagy mondj is, a szent írásokból bizonyítsd; és ahol egyszer letelepszel, ne távozz onnan hamarosan. Erre a három dologra ügyelj, és üdvözülni fogsz!«” (A szent öregek könyve 2022, 28. o.)

Mindig minden helyzetben és minden körülmények között Istenre figyelni nem magától értődő dolog. Jézus szerint erre egyedül a tiszta szívűek képesek (vö. Mt 5,8).⁶ A tiszta szív a feltétele annak is, hogy a Szentírás igéi jó földbe hulljanak (vö. Mt 13,1–9), és megmaradjanak az emberben, irányt mutassanak neki minden élethelyzetben. A sivatag remetéi szívüknek ezzel a tisztaságával igyekeztek befogadni a szentírási igéket. Baán Izsák bencés szerzetes szerint ezáltal olyan „élő Szentírássá” váltak tanítványaik számára, „aki[k] képes[ek] minden pillanatban az üdvösségre vezető Igét adni, mondani vagy mutatni [...], [tekintélyük pedig] az életre váltott evangélium hitelességéből fakadt” (A paradicsom könyve 2020, 10. o.).

A helyben maradás, illetve az egy helyen való kitartás pedig iránymutató lehet a lelkész számára abból a szempontból, hogy a szolgálati hely váltogatása nem minden esetben és nem mindenre a végső megoldás...

A szerzetes igyekszik Istent mindig a szeme előtt tartani, imádságban folyamatos párbeszédben áll vele:

„Egyszer Pambó abba a testvérekkel Egyiptom vidékére ment, s amikor világiakat látott ott ülni, azt mondta nekik: »Keljetek fel és üdvözöljétek a szerzeteseket, hogy áldást nyerjete, mert szüntelenül beszélnek az Istennel, és szájuk szent.«” (A szent öregek könyve 2022, 286. o.)

Az Istennel folytatott intenzív párbeszéd megszenteli az imádkozó ajkát és szavait. A lelkész igehirdetésének sikeréhez az alapos készülésen túl, annak részeként elengedhetetlen az elmélyült és rendszeres imádság. Máshogy fogalmazva: ahhoz, hogy a lelkész a közösséghez szóljon, feltétlenül szükséges, hogy Istennel is beszéljen, őt is hallgassa.

Az evangélikus lelkészi hivatás gyakorlásának területe a gyülekezet közössége, amelynek hűséges pásztrolására (lásd az eskü szövegét) a lelkész rendeltetett. A lelkészi szolgálat kríziseiről fent leírtak abba a valós tapasztalatba engednek bepillantást, hogy a lelkész könnyen felmorzsolódik ebben

⁶ A szív tisztaságáért végzett lelki munka a szerzetesi élet egyik legfontosabb törekvése, mely a gondolatok és a rendezetlen vágyak feltárásából, megismeréséből és az ellenük folytatott küzdelemből áll. Ehhez a témához lásd PERCZE 2017, 155–162. o.

a gyakran ereje feletti feladatban, és úgy érzi: csak az állandó tevékeny szolgálatban léttel tehet eleget Krisztus parancsának.

A sivatagi öregek tudtak a szolgálat nehézségeiről és árnyoldalairól:

„Poimén abba kérte József abbát: »Mondd, hogyan legyek szerzetes?« Azt válaszolta: »Ha nyugalmat akarsz találni itt is, ott is, akkor minden körülmények között mondd ezt: Hát kicsoda vagyok én? És ne ítéld el senkit sem!«” (A *szent öregek könyve* 2022, 162. o.)

A szolgálat zavartalan végzéséhez kettős fókuszú figyelemre van szükség. Modern kifejezésekkel élve: önreflexióra és másokkal szembeni elfogadásra. Aki szerzetesi lelkülettel él és munkálkodik, folyamatosan figyeli önmagát, hogy egy-egy adott helyzetben belső érzésvilága korrelál-e azzal, amit kifelé mutat vagy cselekszik.⁷ Ez a folyamatosan befelé irányuló figyelem Isten jelenlétét és tekintetét is megidézi az ember számára. A „hát kicsoda vagyok én?” kérdéssel ugyanakkor a szerzetes önmaga kicsiségére, alázatának szükségességére is emlékezteti magát. Csak aki alázatban (Isten előtti kicsiségének tudatában) él, képes másokra ítéletmentesen tekinteni (vö. Lk 6,37).

Az éber figyelem, a jelenlét tudatossága az Istenre irányult, csendből fakadó élet talán legnagyobb ajándéka:

„Haldokolva így szólt Bészárion abba: »A szerzetesnek csupa szemnek kell lennie, mint a kerúboknak és szeráfoknak.«” (A *szent öregek könyve* 2022, 84. o.)

A kerúbok és szeráfok állandóan Istenre néznek. Őt látják mindenekben és mindenek mögött. Aki minden tettében, gondolataiban és minden szavában Istent figyelve él, maga is olyanná lesz ebben a szolgálatban, mint az angyalok. És illik rá annak a névtelen öregnek a mondása, aki a lélek útján tapasztalt társainak ezt mondta:

„Legszívesebben földi angyaloknak és mennyei embereknek mondalak titeket.” (Weisung der Väter 1986, 334. o.)

Boldog az a lelkész, akin Krisztus jó illata érződik Isten dicsőségére (vö. 2Kor 2,15). Az ilyen ember két lábbal él a földön, szívével pedig a mennyben. Földi angyal és mennyei ember egyszerre.

“Earthly Angels and Heavenly Men”

Reflections on Spirituality, Priestly Identity and Monastic Life

► Practical theological reflections in recent years have increasingly focused on the ministry of pastors, the diverse workload of ministers, the causes and problems of burnout, and the possible paradigms for this profession. It is striking that academic thinking basically captures and defines the profession in terms of its function. The public thinking and practice of the

⁷ A külső tettek és belső gondolatok közötti fontos különbségtételhez lásd PERCZE 2017, 375–376. o.

church fully follows this pattern: the pastor is what he or she does. This study attempts to think about pastoral vocation not in the dimension of ecclesial functions, but in the dimension of spirituality. The framework for interpretation is provided by the self-definitions and statements of the desert fathers, who are regarded as pioneers of a life with God in Christian spiritual history.

Keywords: pastoral vocation / pastoral vows / spirituality / burnout / desert fathers

Bibliográfia

Felhasznált irodalom

- Agenda. A Magyarországi Evangélikus Egyház lelkészei számára.* Összeáll. D. dr. Pröhle Károly. Evangélikus Sajtóosztály, Budapest, 1986.
- A szent öregek könyve. A szerzetes atyák mondásainak ábécésorrendes gyűjteménye.* Ford., bev., bibl., jegyz. Baán István. Jel Könyvkiadó, Budapest, 2022.
- A paradicsom könyve. Tematikus apoftegmagyűjtemény.* 1. köt. Ford., bev. Baán Izsák OSB. Sarutlan Kármelita Nővérek, Magyarszék, 2020.
- DREHSEN, Volker 1998. Vom Amt zur Person: Wandlungen in der Amtsstruktur der protestantischen Volkskirche. Eine Standortbestimmung des Pfarrberufs aus praktisch-theologischer Sicht. *International Journal of Practical Theology*, 2. évf. 2. sz. 263–280. o. <https://doi.org/10.1515/ijpt.1998.2.2.263>
- Evangélikus istentisztelet – Liturgikus könyv.* 3. köt. Szentelések és áldó szolgálatok. Szerk. Agendaszerkesztő és Liturgiai Bizottság. Luther Kiadó, Budapest, 2022.
- HÉZSER GÁBOR: *Miért? Rendszerelmélet és lelkigondozói gyakorlat. Pasztorálpszichológiai Tanulmányok.* Kálvin Kiadó, Budapest, 2001.
- JÁRAY Márton 2023. A papok és lelkészek lelki egészségének és lelkigondozásának sajátos kihívásai. Példázat az elveszett pásztorról. *Sárospataki Füzetek*, 27. évf. 1. sz. 33–45. o.
- JOSUTTIS, Manfred 1982. *Der Pfarrer ist anders. Aspekte einer zeitgenössischen Pastoraltheologie.* Chr. Kaiser, München.
- JOSUTTIS, Manfred 1996. *Die Einführung in das Leben. Pastoraltheologie zwischen Phänomenologie und Spiritualität.* Chr. Kaiser – Gütersloher Verlagshaus, Gütersloh.
- KARLE, Isolde 2020. *Praktische Theologie.* Evangelische Verlagsanstalt, Leipzig. <https://doi.org/10.5771/9783374054893>
- LANGENHORST, Georg 2004. „Fremdprophetie“ oder „Schulung des Möglichkeitssinns“? Zum Stellenwert von literarischen Texten in Seelsorge und Theologie. *Lebendige Seelsorge*, 55. évf. 2. sz. 93–97. o.
- METTE, Norbert 1995. Fremdprophetie. In: *Lexikon für Theologie und Kirche.* 4. köt. Herder, Freiburg–Basel–Rome–Wien, 127–128. o.
- PERCZE Sándor 2017a. A nyolc gondolat. In: Béres Tamás (szerk.): *Hit, tapasztalat, hittapasztalat. Takácsné Kovácsné Zelmáné tanítványai, kollegái és beszélgetőtársai, kik nélküle meglepően sokan járnának másfelé.* Evangélikus Hittudományi Egyetem, Budapest. 155–162. o.
- PERCZE Sándor 2017b. Kis evangélikus önismeret. *Lelkipásztor*, 92. évf. 10. sz. 375–376. o.
- RÖSSLER, Dietrich 1986. *Grundriss der Praktischen Theologie.* Walter de Gruyter, Berlin. <https://doi.org/10.1515/9783111343617>

- SCHULZ, Ehrenfried 1990. Gebet und Meditation als Wege zur pastoralen Identität. In: Isidor Baumgartner (szerk.): *Handbuch der Pastoralpsychologie*. Pustet, Regensburg. 265–284. o.
- SEITZ, Manfred 1994. Wüstenmönche. Menschen, die den Eindruck machen, dass sie beten. In: Christian Möller (szerk.): *Geschichte der Seelsorge in Einzelporträts*. 1. köt. *Von Hiob bis Thomas von Kempten*. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen. 81–111. o.
- SÁRI László (Su-la-ce) 2017. *Lin-csi apát minden szava*. Európa Könyvkiadó, Budapest.
- VERSEGI Beáta-Mária 2017. *Lehetőségek a kiégésen innen és túl*. Új Ember, Budapest.
- Weisung der Väter. Apophthegmata Patrum, auch Gerontikon oder Alphabeticum genannt*. Ford. Bonifaz Miller. Paulinus Verlag, Trier, 1986.
- Zsoltárok könyve*. Ford. Simon Tamás László. Pannonhalmi Főapátság – Bencés Kiadó, 2020.

Internetes források

- Der Deutsche Wortschatz von 1600 bis heute*. <https://www.dwds.de/wb/Pfarrer>. (Megtekintés: 2025. február 10.)
- Lexikon für Theologie und Kirche*. <https://archive.org/details/Lexikon-fur-Theologie-und-Kirche/Lexikon-fur-Theologie-und-Kirche-LThK3---Band-1,-eds.-Michael-Buchberger,-Walter-Kasper,1993/> (Megtekintés: 2025. február 8.)